

PRED DEJSTVI

Med nočjo in dnevom ni razlike. Môra pritiska na prsi, da se ne more nobena misel vzdigniti za polet. Na vsaki uri, ki jo živimo, teži peza stoletij.

Oziram se v davnino, ko je slovenski kmet v alpskih dolinah in med kraškimi skalami zaoral prve brazde, da bi pridelal kruha za življenje. Kakor danes se je takrat naslonil na plug, pobral grudo in jo v razpokani dlani drobil, ko je presojal njeno moč. Učil je sinove rahljati tla, sipati semena in ljubiti posest, ki je dajala družini kruh. Njive so se širile in kjer so se dotaknile sosedovih, so dražile pohlep po zemlji. S prstjo se je pričela mešati človeška kri. Ko se gospodar ni hotel umakniti močnejšemu sosedu in so ga našli ubitega med brazdami, so sinovi spoznali, da ni posest v božanskih marveč v človeških rokah. Upirali so se za staro dediščino, ker niso hoteli sprejeti sosedove kulture in njegovih zapovedi. Med žitnimi polji so rastle gomile, vanje so z lopatami metali pobite iz rodu. Človeška bolečina je bila topa, zavest skupnosti še kaliti ni pričela. Ko se je prvi sin drznil zapisati molitev teh oračev v domači besedi in je zažgal tlačan graščino, da bi svetila njegovemu upor in za posest, je rod poplašal življenjsko voljo z mrličji, ki jih je moral z lopatami metati v jame. Zavest enega rodu in ene volje pa se je morala roditi šele iz bolečine in ljubezni, iz volje in slasti, nekaj na svetu veljati.

Kmalu potem, ko so prvi sinovi tlačanov prišli v šole in jih je od zapada prešinila poudarjena pravica človeškega dostojanstva, se je enemu med njimi odprla srčna rana, ki je nobena zdravila niso mogla zaceliti in ji je le pesem lek dajala. S to pesmijo je bila spočeta zavest enega rodu in ene volje. Iz svojih dni se je pevec ozrl v davnino in se zgrozil nad mrličji, ki so obležali v bojih za prvo posest.

Al, da te jenja ta skeleti rana,
ne boš posnel Katona Utikana!

Tudi smrtno zono je premagal pevec in zapustil sinovom sporočilo velike volje in strastne ljubezni do življenja.

Kadarkoli so se sprožile vzmeti novih sil, ki so oblikovale narode in meje, vselej je najboljše sinove naroda pretresala zavest, kako strašna je usoda, biti sin naroda, nad katerim krožijo mrtvaški tiči tako nizko, da se njih kreljuti dotikajo človeških prsi.

Kakor je ostal narod žilav in trdoživ skozi vse pretrese in se je ohranil zaradi svoje uporne konservativnosti, tako mu mora še vedno živa, življenjska volja ustvariti pogoje za nove čase, ki zahtevajo vse večjih naporov in aktivnosti. Narodna država, zopet z mrličji odkup-

ljena, rojena iz velike življenjske volje, je zakoličila narodovo posest. Toda narod je ostal razprt, kakor v tistih dneh, ko se je pričel pravdati za njive. Notranje nepripravljenega, nezaupljivega in tesno-srčnega so razočaranja potlačila. Vzgajan v vednem strahu se je prihulil pred odgovornostjo za lastno usodo. Pred zgodovinskim dogajanjem pa ni mogoče ostati prihuljen.

Živeti v narodni državi pomeni, da mora narod iz sebe, iz svojih želja in potreb razumeti in postavljati probleme države. Vedeti pa morajo državniki, da bodo edinole močna država, spoštovanje človeških pravic in vestna odgovornost pred državljani ustvarjali prve pogoje, da se narodna zavest lahko razvije v višje življenje.

Po dvajsetih letih nas obtežujejo dokazi, da nismo utrdili slovenske zavesti in volje, da smo jo celo oslabili. Storili smo človeka — ki bi ga morali voditi, dajati mu veselje, da živi, in voljo, da ustvarja — topega in brezbržnega. Nevarni cinizem je razkrajal življenjsko voljo, v blatu se je razpaslo sovraštvo, ki ni poznalo nobene mere na ven in na znotraj. V osebnih in strankarskih interesih je otopela odgovornost pred sočlovekom. Slovenstvo ljubiti so nas učili ljudje z volovskim srcem. Kdor je opazoval življenje zadnjih let, je imel vtis, da gleda mrtvaški ples.

Državna volja raste iz narodne zavesti, ljudske sreče in ponosa človeškega dostojanstva. Nekdanji tlačani, kmetje, meščani in težaki so izpričali voljo do življenja in do skupne usode s hrvatskim in srbskim kmetom, delavcem in meščanom. Sinovi so jim dolžni ohraniti dediščino posesti, ustvarjati jim gospodarske in socialne pogoje za rast višje človeške kulture.

Sinovi kmečkega rodu, ki je na slovenski zemlji pričel presejati prst z raskavo dlanjo, so dolžni razvneti v svojem ljudstvu narodno zavest, da se bodo potomci zavedeli lastne sile in zajemali iz nje ustvarjalno voljo. Zgraditi je treba živo stavbo slovenske kulture, da bo narod prežet z voljo, živeti slovensko duhovno življenje in tudi žrtvovati zanj. Iz narodne zavesti moramo narod vzgajati k državni zavesti. Biti pa si moramo v svesti, da se narod ne vzgaja v državni narod le z vero in s slovnicami, zanj mu je potrebna globoka vzgoja, ki temelji v znanju političnih, socialnih in gospodarskih problemov, ki se izraža v zavestni volji in še posebno v globokem pojmovanju človeške skupnosti in njenih dolžnosti.

Večje odgovornosti, odkar se je v nas prebudila narodna zavest, še nismo nosili. Ne gre le za to, da ohranimo dediščino posesti, da prebudimo narodno in državno zavest, ustvariti moramo na svojih tleh z vsemi napori in aktivnostjo pogoje za zgradbo občečloveške kulture v obrambo vseh pravic človeškega dostojanstva. Le globoke etične in moralne vrednote dajo človeški skupnosti moč, zoperstaviti se velikim dogodkom.

V Ljubljani, 10. apr. 1938.

J u š K o z a k